

ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Сухоребра Т.І. – к.ю.н., завідувач кафедри права
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

Легальне визначення господарського зобов'язання закріплено в ст.173 ГК України, відповідно до якої господарським визнається зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених ГК України, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо), або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (управлена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку [1].

Привертає до себе та обставина, що визначення господарського зобов'язання, наведене в ст. 173 ГК України, загалом відповідає визначенню цивільно-правового зобов'язання, що міститься у статті 509 ЦК України [2]. Зокрема, у визначенні господарського зобов'язання, як і у визначенні цивільно-правового зобов'язання, використовуються подібні поняття: боржник і кредитор, зобов'язання вчинити певну дію на користь другої (іншої) сторони, право вимагати від боржника (зобов'язаної сторони) виконання його (її) обов'язку.

Водночас визначення господарського зобов'язання має і свої відмінності, головна з яких полягає в тому, що сторонами в господарському зобов'язанні можуть бути не тільки боржник і кредитор, як це має місце у цивільно-правовому зобов'язанні, а й зобов'язана й управлена сторона – суб'єкт господарювання і наділені господарською компетенцією органи державної влади та місцевого самоврядування (так звані організаційно – господарські зобов'язання) [3, с. 86-85].

Отже, термін «зобов'язання» досить часто вживається в різних значеннях. В одних випадках під ним розуміють угоду між особами, тобто договір, в інших – обов'язок, борг певної особи [4, с. 172]. Крім того, в юридичній літературі існує поняття «зобов'язальне право», яке визначається як сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини з передачі майна, виконання робіт, надання послуг, відшкодування шкоди [5, с. 108].

Дефініція цивільно-правового

зобов'язання міститься в ст. 509 ЦК України: зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку [2].

Отже, є всі підстави стверджувати, що існує два інститути зобов'язального права – інститут цивільно-правових зобов'язань та інститут господарсько – правових зобов'язань.

Хоча термін «зобов'язання» вперше з'явився в цивільному праві, однак особливості господарської діяльності та її правового регулювання дозволяють виділяти саме господарські зобов'язання. На відміну від цивільно-правового господарське зобов'язання має ряд специфічних ознак, основними з яких є: особливий суб'єктний склад (виникає між суб'єктами господарювання); специфічна сфера, в якій виникають господарські зобов'язання – це сфера господарювання; особлива мета – досягнення господарських цілей та обслуговування господарської діяльності; специфічний характер дій, які зобов'язані вчинити господарюючі суб'єкти.

З огляду на спеціалізацію права регулятивні норми господарського договірного права, як складного інституту, поділяються на загальні і спеціальні. Спеціалізація норм господарського договірного права виявляється в двох аспектах: міжгалузевому (в контексті існування загальних норм ЦК України та спеціальних господарсько – правових норм) і внутрішньогалузевому (спеціалізація господарсько – правових норм в рамках галузі господарського права).

В господарському договірному праві, як інституті господарського права, виділяються загальна та особлива частина.

До загальної частини віднесені загальні норми ГК України, що встановлюють уніфіковані правила про господарські договори будь – якого виду (основні або генеральні правила) і доповнюються у передбачених ГК України випадках загальними нормами ЦК України про правочини, зобов'язання та договори.

Особливу частину господарського договірного права утворюють спеціальні деталізовані норми ГК України та інших

нормативно-правових актів про окремі види договорів, що є проявом правової конкретизації. У зв'язку з цим слід звернути увагу на небезпеку переростання конкретизації правового регулювання певних відносин у казуїстичне (на прикладі відносин приватизації). Норми ЦК України про окремі види зобов'язань (розділ III книги п'ятої) доповнюють спеціальну регламентацію господарських договорів у передбачених ГК України випадках.

На відміну від цивільно – правових зобов'язань, головною рисою яких вважається формально – юридична рівність кредитора і боржника, особливості господарських договірних зобов'язань, які мають враховуватися при їх правовому регулюванні, полягають у тому, що кредитор та боржник:

1. можуть мати різний статус, перебуваючи у стані субординації (суб'єкт господарювання – суб'єкт організаційно – владних повноважень);

2. можуть перебувати у стані фактичної (економічної) нерівності.

Підсумовуючи, слід зазначити, що найважливішою ознакою, яка впливає на визначення правової природи договірних зобов'язань між господарюючими суб'єктами саме є особливий суб'єктний склад господарського договору. Оскільки відповідно до ст.179 ГК України господарсько – договірними зобов'язаннями є майново-господарські зобов'язання, які виникають між суб'єктами господарювання або між суб'єктами господарювання і не господарюючими суб'єктами – юридичними особами на підставі господарських договорів, то для визнання договору господарським необхідно, щоб хоча б одна із сторін мала статус суб'єкта господарювання. Відповідно, норми ЦК України про договори співвідносяться із нормами ГК України про договори як загальні та спеціальні.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року (редакція від 07 березня 2018 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року (редакція від 07 березня 2018 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Вінник О.М. Господарське право: навчальний посібник. - К.: Правова єдність, 2009. – 766 с.
4. Договірне право України. Загальна частина: Навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.: за ред. О.В. Дзери. - К., 2008. - С. 275.
5. Луць В.В. Контракти в підприємницькій діяльності : навч. посіб. - 2-ге вид., переробл. і допов. - К., 2008. – 576 с.

УДК 349.414

ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Оверковська Т.К. – к.ю.н., доцент

Вінницький національний аграрний університет

Аграрний сектор економіки України покликаний забезпечувати продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни. Проте останнім часом спостерігається зниження якості сільськогосподарської продукції, що відбувається за умов погіршення екологічного стану сільськогосподарських угідь та зниження родючості ґрунтів – незамінного джерела життєзабезпечення країни та основи добробуту населення [1, с. 22].

Підтвердженням цього є той факт, що посилюються процеси деградації ґрунтового покриву, що зумовлено техногенним забрудненням. Найбільшу небезпеку для навколишнього природного середовища становить забруднення ґрунтів радіонуклідами, важкими металами, збудниками хвороб. Також на якісний стан земельних ресурсів впливають гідрометеорологічні та небезпечні екзогенні геологічні процеси і явища (селі, зсуви, обвали,

просідання ґрунту тощо), які поширені більш як на 50 відсотках території [2]. Крім того, протягом останніх років залишається недостатньо дієвим встановлення на законодавчому рівні природоохоронних обмежень у використанні земель шляхом здійснення ефективного землеустрою. Саме тому одним із важливих принципів державної політики у сфері охорони земель є принцип пріоритету вимог екологічної безпеки у використанні землі як просторового базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва (ст. 3 Закону України «Про охорону земель» від 19 червня 2003 р. № 962-IV).

Останнім часом постає питання щодо підвищення ефективності землекористування, але за умови сталості екологічного стану земель та формування природоохоронного законодавства [3, с. 30]. У відповідності до чинного законодавства України стале землекористування зумовлює форму та відповідні